

Het orangisme te Lier 1827-1840

Luc Van den Berghe

Gilde Heren van Lier vzw
11 maart 2019

Els Witte over het orangisme in het zuiden

E. WITTE, *Het Verloren Koninkrijk: het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie 1828-1850*, Antwerpen, 2014.

- negatieve beeldvorming (gebaseerd op Belgische bronnen)
 - rond Willem I
 - rond de orangisten die hem steunden
 - trauma van 1830
- ontsluiting van nieuwe bronnen (vooral Haagse) + geheimschrift
- de orangistische tegenbeweging: belangrijker dan de 19de- en 20ste-eeuwse historici lieten uitschijnen

Het orangisme te Lier (1827-1843)

Overzicht

- ✓ Vóór 1830 – Orangistische figuren en haarden van orangisme in Lier
- ✓ 1830
- ✓ Ná 1830

Vóór 1830

Orangistische figuren
Orangistische haarden

Willem I in kroningsmantel

Joseph Paelinck (1781-1839)

Rijksmuseum, Amsterdam

GEORG LUDWIG FRIEDRICH BERGMANN
(1772-1839)

GEORGE KAREL LODEWIJK BERGMANN
(1805-1893)

"Vader" Bergmann
Het Nederlands Museum - Gedenkschriften (1895)

ANTON BERGMANN
(1835-1874)

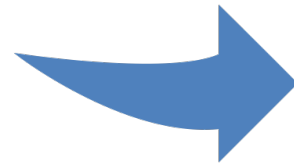
Geschiedenis der Stad Lier (1873)

Midden Europa 1789

PUTZGER,
Historischer Weltatlas,
Berlijn, 2006, 120.

Georg
Ludwig
Friedrich
BERGMANN

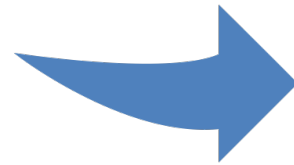
Bron: G.K.L. BERGMANN, *Gedenkschriften*,
Antwerpen, 1988, 7-9.

- ° Westerburg
(vorstendom Nassau)
28 feb 1772
- zoon van hofprediker
te Westerburg
- overtuigde protestant
- Officier in militaire
dienst in Holland
- in feb 1795
krijgsgevangen in Lier

Lier rond 1778
Ferraris kaart

Georg
Ludwig
Friedrich
BERGMANN

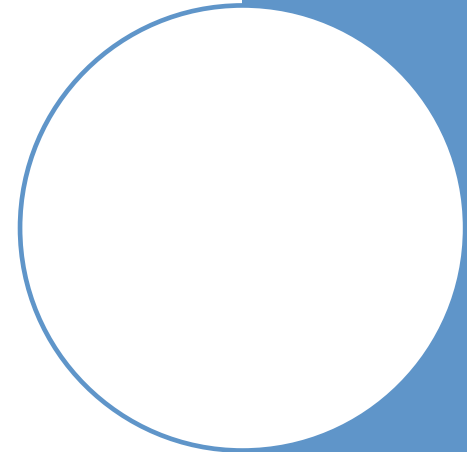
Bron: G.K.L. BERGMANN, *Gedenkschriften*,
Antwerpen, 1988, 7-9.

- ✓ Huwde in 1797
Catharina **van Zinnicq**
< katholieke oude
Brabantse adel
- ✓ 1797 Lisperstraat
- ✓ 7 kinderen
- ✓ Gaf zijn kinderen
onderwijs in Duits,
Nederlands en Frans

Georg Ludwig Friedrich BERGMANN

- ontvanger van accijnzen te Lier
- ontvanger van belastingen onder Willem I
- officier municipal
- weigerde af te kondigen dat geestelijken een eed moesten afleggen van haat aan de koning
- Chef van de Lierse burgerwacht

(G.K.L. Bergmann, Gedenkschriften, 159-160)

Georg
Ludwig
Friedrich
BERGMANN

(G.K.L. BERGMANN, *Gedenkschriften*, 137)

- een politicus in de breedste zin van het woord
- veel rijken zien vallen en heropbouwen
- getuige geweest van vele staatsaanslagen en omwentelingen
- hevige tegenstander van de omwenteling van 1830
- een warme aanhanger van het huis van Oranje

George Karel Lodewijk BERGMANN

Lier, 30 juli 1805

Latijnse school in Eindhoven
en Mechelen

1823-1828 studies te Gent
doctor in de rechten

1828 advocaat te Lier

orangistische overtuiging

niet politiek actief tot 1830

Collectie AMVC – letterenhuis, Antwerpen

George
Karel
Lodewijk
BERGMANN

- Michel Oukhow: Georg en George Bergmann
 - ✓ overtuigd orangistisch gericht
 - ✓ in die zin waren zij antiklerikaal

De Lierse rijkskweekschool

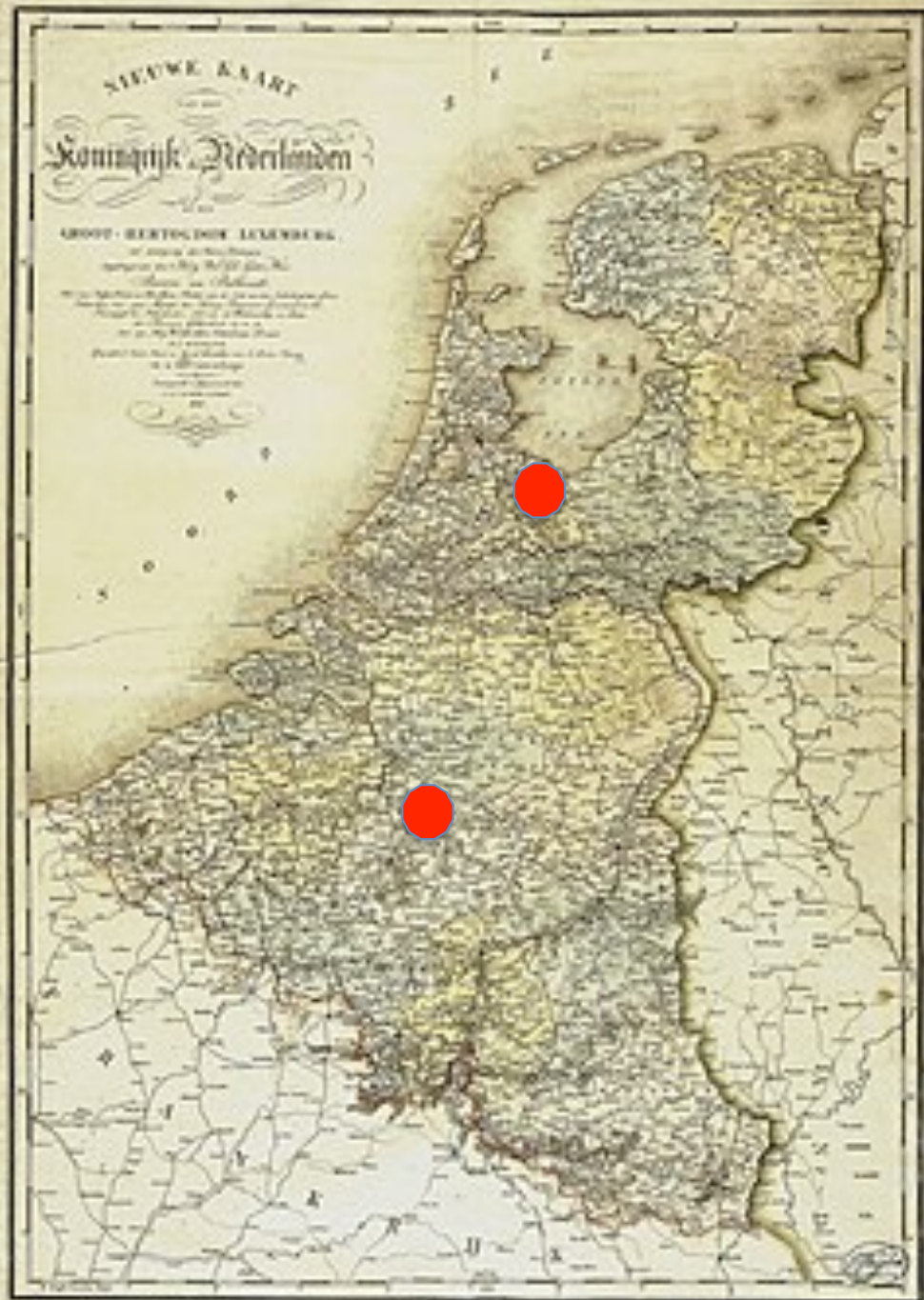
- Hof de Hoves des Estiennes
- Berlaarsestraat nr.25
- verkocht aan Stad Lier eind
1817

De Lierse rijkskweekschool

Foto: Lisa VAN RANSBEEK,
*Archeologische
Bureaustudie – Lier
Normaalschoolsite,
Ingelmunster, 2016.*
Onuitgegeven studie voor
Monument
Vandekerkchove NV,
Ingelmunster.

C. VAN BAARSEL EN ZOON,
*Nieuwe kaart van het Koninkrijk der
Nederlanden*, Den Haag, 1831.

Bernard Schreuder

- ° Amsterdam, 1787
- rooms-katholiek
- huisonderwijzer te Baarn
- Franse les aan de elite
- benoemd in Lier in okt 1817
- arriveerde in juni 1818

Bernard Schreuder

- "directeur en onderwijzer"
- 1818 schoonzoon van Georg Bergmann
- zeer bekwaam en hard werkend
- diverse posten in onderwijsorganisaties
- informeerde Georg Bergmann
- bracht regeringsgezinde kranten in omloop

Bernard Schreuder en kweekschool

M. DE VROEDE, 'Bernard Schreuder, eerste directeur van de Rijkskweekschool te Lier, *'t Land van Ryen*, 17 (1967), 23-32.

M. DE VROEDE, 'Lierse Rijkskweekschool, schepping van Koning Willem I, *'t Land van Ryen*, 17 (1967), 12-19.

Jan Frans Willems

- ° Boechout, 11 maart 1793
- kreeg onderricht van Georg Bergmann
- 1809 notarisklerk Antwerpen
- 1815-1821 Adj. Archivaris
- 1821 Ontvanger der Registratie

Jan Frans Willems

- 1819 lid van maatschappij der Nederlandse letterkunde te Leiden
- 1826 en 1827 lid van diverse commissies voor oude uitgaven
- lid Koninklijk Instituut van Amsterdam
- 1830 ere-doctoraat (Rijksuniversiteit Leuven)

Jan Frans Willems

lofdicht over Willem I

drukke contacten met officieren
uit het zuiden

goede band met Noord-
Nederlandse letterkundigen

voorzitter van
spellingseenheid

verdediger van de taalpolitiek
van Willem I

De Heyder – Van den Berghe

Waar?	Wat?
vroegere klooster Sion	kantoren en magazijn 51 kaardmachines 60 mule jennies met elk 240 spindels 7 uitrekbanken
afgeschaft klooster van het Vredeberg refuge Abtsherberg	300 weefgetouwen met <i>flying shuttle</i>
beemden vroeger Sionsklooster (predikherenlaan)	bleken
daarbij aansluitende braakliggende gronden	volmolen en kalandermolen

De Heyder – Van den Berghe

Waar?	Wat?
Hof Van Santhoven (Vismarkt)	ververij, blauwververij, droogoven, laboratorium katoendrukkerij,

De Heyder - Van den Berghe

60 mule jennies of
supermoderne spinmolens
van elk 240 spindels.

De Heyder-Van den Berghe

300 weefgetouwen,
uitgerust met een *flying shuttle* of moderne
schietspoel

De fabriek van De Heyder

De fabriek van De Heyder

De Grote Harmonie van Lier

- 1 augustus 1827: Oprichting van de *Grote Harmonie*
- Eerste Voorzitter: F.C. (Frans Karel Gomaar) Van den Brande, brouwer, schepen van Lier
- Muzikale leiding: De heer Winter, "een Hollandsch Muziekmeester"
- Ontstaan uit de *Société Harmonique* (1819 voorzitter F.C.G. Timmermans)
- In tegenstelling tot Bergmann nam Schepmans aan *dat Société Harmonique* bleef bestaan.

De Grote Harmonie van Lier

Kreeg in 1829 bij het
bezoek aan Lier van
Willem I

het recht zich *Oranje-
Harmonie* te noemen

nam in 1830 deel aan de
grote prijskamp te Brussel

Orangistische
figuren:
W.J.AVONTROODT
(1778-1864)

- Willem Juliaan, = Lier, 4 jan 1778
- vader: een goud- en zilversmid
- 1785: vindt een aardrijkskundig werk op de weg => aandacht van kanunnik Buyens => onderricht
- liep school in het Latijns college te Geel
- wilde artseneijkunde studeren, maar vader † 1796 en Franse republikeinen vielen binnen
- als beëdigd vertaler in dienst van de gemeente
- 20 jaar in 1798 -> conscriptiewet

Orangistische
figuren:
W.J.AVONTROODT
(1778-1864)

- Metz verzamelplaats
- -> tolk en secretaris staf
- langs Rijn, door Zwitserland, Savoie en
Piemont
- secretaris van generaal Loison
- veldtocht van Italië
- begin 19de eeuw langs Zuiden van
Frankrijk terug naar Lier
-> ontslagen uit krijgsdienst
- 1802 terug burgerlijke stand, werd er
bureelhoofd – tot in 1817
- kennis stedelijk archief + door
zelfstudie grote historische en
letterkundige bagage

Orangistische
figuren:
W.J.AVONTROODT
(1778-1864)

Na de val van de Fransen: zeer
gewaardeerd door de nieuwe regering

1814: maakte deel uit van een commissie
die opeisingen deed op het Kempense
platteland tot bevoorrading van de
Pruisische troepen

In aug 1817: stadssecretaris,
gecombineerd met

- ✓ lid bestuur kweekschool
- ✓ lid provinciale commissie tot
verbetering van het onderwijs (1818)
- ✓ schoolopziener van het achtste district
van de provincie (1821)
- ✓ waterschout der beide Neten

Andere orangisten

J.F. Van de Velde, geapprecieerd deken
van Lier

werd bisschop van Gent (*Placet*-regeling)

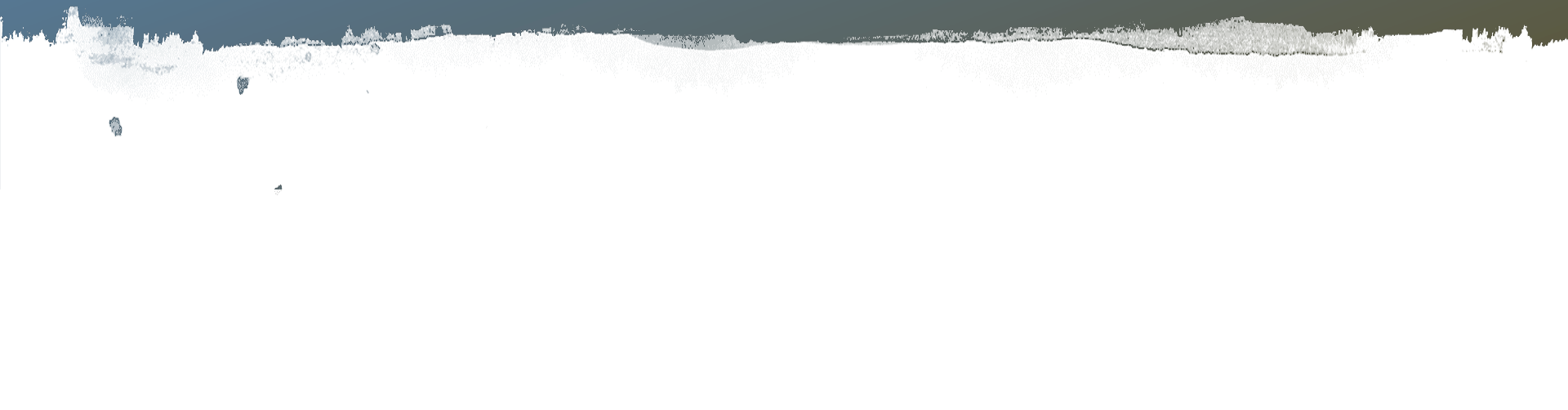
herderlijke brief over de plicht tot
gehoorzaamheid aan de vorst

in maart 1830 zet hij D. De Haerne als
seminarieleraar af, wegens diens al te
grote ijver tijdens het petitioneren”

F. Mulle, ontvanger registratie, bestuur
van Trompetgeschal

Stalpaert, gemeenteraadslid

1830

1830

- 16 oktober: Georg Bergmann en Bernard Schreuder naar Antwerpen, dan definitief naar het noorden
- George Bergmann blijft te Lier
- Na de oktoberdagen (16-23 okt) De Heyder gaat in staking

1830

- 3 november: nieuwe samenstelling gemeenteraad
- Willem Juliaan Avontroodt wordt afgezet uit al zijn ambten, behalve waterschout Twee Neten
- F.C. Van den Brande afgezet als burgemeester
- 3 op 12 gemeenteraadsleden orangist

Ná 1830

Politiek na 1830

“In de helft van de steden:
meerderheid van revolutionairen

In Luik, Brussel, Leuven en Lier,
Ronse en Turnhout: een niet
onbelangrijke orangistische
oppositie

In Lier kan men de arbeiders in deze
kritieke periode aan het werk
houden en komen er geen sociale
opstanden.”

Na 1830

- Orangisme wordt als vijand van de nieuwe staat beschouwd
- Repressie:
 - Ontslag
 - Overplaatsing
(J.F. Willems, F. Mulle)
 - Verplichte eed van trouw aan
Voorlopig Bewind

Het Pannenhuis

“Archief Lier - www.kempensergoed.be”

datum onbekend, auteur = C. Peeters, verwerper onbekend.

Het Pannenhuis

- Antwerpsesteenweg 96
- Frederik Willem Morian
- kern van orangistisch *society*-leven
- gedichten en liederen
- ook Antwerpenaren
- witte hoeden, zwarte dassen
- binnenkamers-orangisme

Het Pannenhuis - Pierlala

*Hij zag den fabrikant vol druk
Zonder couragie staan,
Die riep: ach weg is ons geluk
Wij zijn er deerlijk aen,
'k Wou dat den Duivel had gevat
Den schelm die 't spel
(=Belgische afscheiding)
begonnen had
Te laet, zei Pierlala sasa
Te laet, zei Pierlala.*

- Belgische Pierlala
- George Bergmann
- over de armoede, de ontreddering en de miserie die na de revolutie onder de bevolking heerst.
- 12 strofen

ANTWERPEN, collectie vlugschriften m.b.t. de "Belgische omwenteling" en de beginjaren van België, nummer K12985. G. BERGMANN, Pierlala.

Afscheid van het Pannenhuis

“Archief Lier –
www.kempenserfgoed.be
datum onbekend, auteur
onbekend, verwerver
onbekend.

W.J. Avontroodt

-
- verdienstelijk voor de Vlaamse Letterkunde
 - studie van moedertaal en geschiedenis
 - diverse publicaties
 - bijdragen in lokale pers, o.a. Advertentieblad, Nethebode, De Lierenaar
 - in 1840: ridderkruis van de Nederlandse Leeuw

George Karel Lodewijk BERGMANN

- liberale politicus
- 1838 in gemeenteraad
- 1848 Schepen
- 1853-1872 Burgemeester
- † 14 december 1893

J. F. WILLEMS

- ✓ betuigde vrij snel adhesie aan het Voorlopig Bewind
- ✓ moest boeten voor zijn anti-Franse taalpolitiek
- ✓ werd overgeplaatst naar Eeklo
- ✓ Van Maanen liet hem vallen, geen wachtgeld
- ✓ Bleef dichten en schrijven
- ✓ Verdween in de Vlaamse beweging

De Grote Harmonie van Lier

- 1830
- Winter moest terug naar Nederland
- Oranje-Harmonie wordt 'Grote Harmonie'
- Van den Brande burgemeester af, maar blijft voorzitter
- Activiteiten tijdelijk opgeschort wegens verdeeldheid (orangisten tegen patriotten)

De fabriek van De Heyder

Plots verlies Nederlands Indië
Januari 1831 nog 100 arbeiders

17 jan 1831 crisisberaad in
gemeenteraad

1832 politieke rust + betere conjunctuur
500 arbeiders

1833 terug slechter -> 300 arbeiders

Ten Sande zoekt oplossing in NL

1834 naar Leiden

De fabriek van De Heyder

In 1835 was $\frac{1}{4}$ van het personeelsbestand uit Lier afkomstig

opnieuw een mooie toekomst steunend op de export naar de Nederlandse kolonies

=> dramatische sociale gevolgen voor Lier: voor mannelijke werknemers was er geen onmiddellijke alternatieve werkgelegenheid aanwezig

- Na 1839 dooft het orangisme in Lier langzaam uit
- Sommigen zullen later opgaan in de liberale partij (George Bergmann)
- Anderen in de Vlaamse Beweging (J.F. Willems, W.J. Avontroodt)

Het heeft echter geen
haar gescheeld of België
had niet bestaan

Dank voor uw aandacht!

Orangistische
figuren:
W.J.AVONTROODT
(1778-1864)

- Gedrukte werken:
- De Furie, of Lier op 14 october 1595 door den vijand verrast en door de burgers van Mechelen en Antwerpen hernomen, Lier, 1840
- Verhandeling over den Maïs, Lier, 1841.
- Ierland beknoptelyk afgeschetst, Lier, 1844.
- Zeetafereel, Lier, 1845.
- De Maïs of Spaansche tarwe en dezelve nuttigheid en bebouwing, beknoptelyk verhandeld, ten dienste der Nedrduitsche landbouwers in België, Lier, 1848.

1790-1830 Onze Gewesten Staatkundig

- ✓ Ancien Régime: hertogdom Brabant, enz.
- ✓ 10 jan 1790: États belgiques unis
- ✓ 3 dec 1790: Oostenrijk
- ✓ nov 1792: Eerste Franse 'bevrijding'
- ✓ maart 1793: Oostenrijkse Restauratie
- ✓ juni 1794: Franse bezetting
- ✓ 1795-1814: Volledige aanhechting bij Frankrijk
- ✓ dec 1813- juli 1814 Geallieerdentijd
- ✓ Soevereine vorstendom der Verenigde Nederlanden
21 nov 1813 – 16 mrt 1815
- ✓ Verenigd Koninkrijk der Nederlanden mrt 1815

Duidelijke tegenstanders

Lodewijk Frederik Ghisleen, graaf de Mérode

† Maastricht, 09.06.1792

x 1811 gravin Amelia de Cluzel

woonde in Frankrijk toen de omwenteling losbarstte

Kanunnik David

Lodewijk Alexander Hippoliet Dechet, Jenneval

° Lyon, 29.01.1801

toneelspeler in de schouwburg van Brussel

dichtte de tekst van de Brabançonne

L. Berckmans, invloedrijk inwoner van Lier. Ten tijde vd omwenteling was hij bevelhebber van de burgerwacht van Aarschot. Was afgevaardigde van het Voorlopig Bewind.

Voegden zich alle drie te Heist o/d Berg bij het leger van Niellon (1830, 54)